

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. rugsėjo 28 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Artūro Driuko (kolegijos pirmininkas), Sigitos Rudėnaitės ir Dalios Vasarienės (pranešėja),

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal ieškovės akcinės bendrovės „LTG Infra“ kasacinius skundus dėl Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. sausio 31 d. sprendimo ir Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. balandžio 6 d. nutarties peržiūrėjimo sujungtose civilinėse bylose pagal ieškovės akcinės bendrovės „LTG Infra“ ieškinius atsakovei uždarajai akcinei bendrovei „Terebro“ dėl statybos rangos sutarties nuostatų pakeitimo.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl teisės normų, reglamentuojančių pirkimo būdu sudarytos statybos rangos sutarties sąlygos keitimą, iš dalies sumažėjus darbų apimčiai, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovė civilinėje byloje Nr. e2-463-889-2022 (teismo proceso Nr. 2-57-3-00037-2022-3) prašė pakeisti šalių sudarytos statybos rangos sutarties Nr. SUT(LGI)-650 specialijų sąlygų 5.2 punktą, išdėstant jį taip: sutarties kaina, neįskaitant PVM, yra 521 126,63 Eur, 21 proc. PVM yra 109 436,59 Eur, sutarties kaina, įskaitant PVM, yra 630 563,22 Eur, taip pat priteisti iš atsakovės bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
3. Ieškovė nurodė, kad dėl konkretaus pirkimo, atliekamo pagal dinaminę pirkimo sistemą, šalys sudarė 2020 m. birželio 1 d. statybos rangos sutartį Nr. SUT(LGI)-650 (toliau – ir sutartis Nr. 1) geležinkelio gelžbetoninio tilto (Radviškis–Pagėgiai–V.S. 132 + 785 km) Pagėgių rajono savivaldybėje rekonstravimo darbams atlikti. Sutarties Nr. 1 specialijų sąlygų 5.1 punkte susitarta dėl fiksuotos kainos su peržiūra kainodaros būdo (už visus sutartyje nurodytus darbus sumokama visa sutarties kaina). Sutarties Nr. 1 specialijų sąlygų 5.2 punkte nustatyta, kad sutarties kaina, neįskaitant PVM, yra 549 939,63 Eur, 21 proc. PVM yra 115 487,32 Eur, sutarties kaina su PVM yra 665 426,95 Eur. Sutarties Nr. 1 bendrųjų sąlygų 19.1 punktu susitarta, kad sutartis gali būti keičiama Lietuvos Respublikos teisės aktų nurodyta tvarka; pakeitimai galioja, kai yra sudaryti raštu ir pasirašyti įgaliotų šalių atstovų.
4. Vykdydama statybos rangos darbus rangovė patikslino kabelių vietas ir paaiškėjo, kad kabelių trasos nepatenka į darbų zoną, todėl nebereikia atlikti šių kabelių perkėlimo darbų. Be to, pasirinkus kitą darbų atlikimo technologiją, nebuvo atliekami pagal rangovės parengtą techninio prižiūrėtojo ir užsakovės suderintą bei pasirašytą statybos darbų technologijos projektą lokalinės sąmatos 2.1, 2.3 ir 11.9 eilutėse nurodyti darbai, iš viso už 28 813 Eur be PVM.
5. Ieškovė siūlė atsakovei pakeisti sutarties sąlygas, tačiau atsakovė tam nepritarė. Kadangi sutarties pakeitimas sumažinant kainą buvo nustatytas sutartyje, pirkimo dokumentuose ir yra galimas pagal sutarties ar teisės aktų nuostatas, vykdant statybos rangos darbus tam tikrų darbų nereikėjo atlikti, tai ieškovė, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srities perkančiųjų subjektų įstatymo (toliau – ir Pirkimų įstatymas) 97 straipsnio 1 dalies 1 punktu, sutarties bendrųjų sąlygų 19.2.8, 19.2.10 punktais, turi teisę reikalauti sutarties pakeitimo sumažinant kainą.
6. Ieškovė civilinėje byloje Nr. e2-448-513-2022 (teismo proceso Nr. 2-57-3-00025-2022-0) prašė pakeisti statybos rangos sutarties Nr. SUT(LGI)-451 specialijų sąlygų 4.2 punktą, išdėstant jį taip: „Sutarties kaina, neįskaitant PVM, yra 73 280,10 Eur (septyniasdešimt trys tūkstančiai du šimtai aštuoniasdešimt eurų 10 ct); 21 proc. PVM yra 15 388,82 Eur (penkiolika tūkstančių trys šimtai aštuoniasdešimt aštuoni eurai 82 ct); Sutarties kaina, įskaitant PVM, yra 88 668,92 Eur (aštuoniasdešimt aštuoni tūkstančiai šeši šimtai šešiasdešimt aštuoni eurai 92 ct)“, taip pat priteisti iš atsakovės ieškovės patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
7. Ieškovė nurodė, kad ji, atlikusi viešąjį pirkimą, 2020 m. kovo 16 d. su atsakove sudarė statybos rangos sutartį Nr. SUT(LGI)-451 „Dėl 3 P.o.d. G/b tilto rekonstravimo į gofruotą pralaidą Vilnius–Klaipėda 349+570 km“ (toliau – ir sutartis Nr. 2). Sutarties Nr. 2 specialijų sąlygų 4.1 ir 4.2 punktuose susitarta dėl fiksuotos kainos su peržiūra kainodaros būdo, kai už visus sutartyje nurodytus darbus visa sutarties kaina, įskaitant PVM, yra 101 091,75 Eur (83 546,90 Eur ir PVM 17 544,85 Eur).
8. Vykdydama statybos rangos darbus rangovė patikslino kabelių vietas, todėl paaiškėjo, kad kabelių trasos nepatenka į darbų zoną ir nereikia atlikti kabelių perkėlimo darbų. Iš viso rangovė faktiškai neatliko darbų už 10 266,80 Eur be PVM sumą. Ieškovės teigimu, atsakovė nepagrįstai atsisakė sudaryti susitarimą dėl sutarties Nr. 2 keitimo (kainos sumažinimo), nes sutarties pakeitimas dėl darbų, susijusių su kabelių iškėlimu, atsisakymo ir atitinkamai darbų kainos sumažinimo buvo aiškiai ir nedviprasmiškai suformuluotas pirkimo dokumentuose, pačioje sutartyje, o vykdant statybos rangos darbus, nereikėjo atlikti kabelių iškėlimo darbų. Dėl to ieškovė, vadovaudamasi Pirkimų įstatymo 97

straipsnio 1 dalies 1 punktu, sutarties Nr. 2 bendrųjų sąlygų 19.2.8 punktu, turi teisę dėl atsisakytų darbų reikalauti Sutarties pakeitimo, sumažinant kainą.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

9. Klaipėdos apygardos teismas 2022 m. birželio 13 d. sprendimu civilinėje byloje Nr. e2-463-889-2022 (teismo proceso Nr. 2-57-3-00037-2022-3) ieškinį patenkinio, pakeitė 2020 m. birželio 1 d. ieškovės ir atsakovės sudarytos statybos rangos sutarties Nr. 1 specialiųjų sąlygų 5.2 punktą, išdėstydamas jį taip: sutarties kaina, neįskaitant PVM, yra 521 126,63 Eur, 21 proc. PVM yra 109 436,59 Eur, sutarties kaina su PVM yra 630 563,22 Eur; paskirstė bylinėjimosi išlaidas.
10. Teismas nurodė, kad geležinkelio gelžbetoninio tilto Pagėgių r. sav. rekonstravimo techninio darbo projekto konstrukcijų dalies (toliau – Techninis darbo projektas) aiškinamojo rašto 5.9 dalyje nurodyta, jog upės vagą prie tilto kerta kabeliai, todėl iki statybos darbų pradžios būtina patikslinti kabelių vietas, dalyvaujant AB „Lietuvos geležinkeliai“ filialo „Klaipėdos geležinkelių infrastruktūra“ atstovams. Siekiant įsitikinti, kokiame gylyje yra pakloti kabeliai, prieš darbų pradžią jie atsargiai atkasami rankiniu būdu. Vadovaujantis Elektroninių ryšių infrastruktūros įrengimo, žymėjimo, priežiūros ir naudojimo taisyklėmis, kabelis po upės vagą turi būti paklotas ne mažesniame nei 1,5 m gylyje. Iškelti visi kabeliai, trukdantys atlikti darbus. Techninio darbo projekto sąnaudų žiniaraštyje ties esamų kabelių perkėlimo ir įgilinimo darbais bei perkimo specialiųjų sąlygų 1 priede nurodytos techninės specifikacijos priede esančioje lokalinėje sąmatoje ties 10 dalimi „Esamų kabelių perkėlimo ir įgilinimo darbai“ nurodytos pastabos, kad prieš darbų pradžią rangovas turi pažymėti esamą kabelių trasą ir tiksliai nustatyti, kokiame gylyje yra pakloti kabeliai. Jei esamos kabelių trasos nepatenka į darbų zoną (nevykdomi jokie kasinėjimo darbai ties kabelių trasomis), kabelių trasų, suderinus su užsakovu, iškelti nereikia. Vykdamas statybos darbus paaiškėjo, kad kabelių trasos nepatenka į darbų zoną ir nereikia atlikti kabelių perkėlimo darbų. Šalys neginčija to, kad lokalinės sąmatos 10.1–10.8 pozicijose išdėstyti darbai nebuvo atlikti.
11. Teismas byloje esančių visų įrodymų pagrindu patvirtino, kad nebuvo atliekami ir darbai, lokalinėje sąmatoje išdėstyti pozicijose: 2.1 – plieninių įlaidinių polių įrengimas II grupės grunte, 2.3 – tilto medinio pakloto įrengimas ir 11.9 – tilto medinio pakloto išardymas.
12. Teismo vertinimu, viešųjų pirkimų teisės aktuose nustatyta galimybė keisti sutarties kainą taikant peržiūros ir (ar) kiekio (apimties) keitimo sąlygas. Nagrinėjamu atveju šalys aiškiai susitarė dėl sutarties keitimo sąlygų pirkimo dokumentuose: Techninio darbo projekto sąnaudų žiniaraštyje ir pirkimo specialiųjų sąlygų 1 priede nurodytos techninės specifikacijos priede esančioje lokalinėje sąmatoje prie konkrečių darbų, jų kiekio ir kainų buvo nustatytos aplinkybės, kurioms esant galima atsisakyti darbų, t. y. įtvirtinta rangovo pareiga prieš darbų pradžią nustatyti, ar kabelių trasos patenka į darbų zoną, jei nepatenka, nurodyta, kad kabelių trasų, suderinus su užsakovu, iškėlimo darbų atlikti nereikia. Be to, dalis darbų dėl laikino tilto įrengimo nebuvo atlikti, atsakovė pasirašė pakeitimo aktą Nr. 1 kartu su statinio statybos techninės priežiūros vadovu ir statinio projekto vykdymo priežiūros vadovu, jame nurodė neatliktus darbus, jų apimtį ir kainas.
13. Teismas padarė išvadą, kad galimybė keisti šalių sutartį dėl sutarties kainos peržiūros dėl darbų atsisakymo ir ekonomiškesnio sprendinio įgyvendinimo buvo aiškiai įtvirtinta pirkimo dokumentuose ir šalių sudarytoje sutartyje, o nustačius, jog vykdamas sutartį tam tikrų darbų nereikia atlikti, ieškovės reikalavimas sumažinti darbų kainą neatliktų darbų verte yra pagrįstas ir tenkintinas – keistinas statybos rangos sutarties Nr. 1 specialiųjų sąlygų 5.2 punktas, jį išdėstant taip, kaip prašo ieškovė.
14. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal atsakovės apeliacinį skundą, 2023 m. sausio 31 d. sprendimu Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. birželio 13 d. sprendimą panaikino ir priėmė naują – ieškinį atmetė.
15. Kolegija nurodė, kad šalys buvo pasirašiusios pirkimo sutartį, todėl jos sąlygų keitimui taikomas Pirkimų įstatymo 97 straipsnis, kuriame nustatyta galimybė pakeisti sutartį neatliekant naujos pirkimo procedūros esant teisės aktuose nustatytų sąlygų visumai. Kolegija nusprendė, kad nei Sutartyje, nei pirkimo dokumentuose darbų kiekio (apimties) keitimas nebuvo iš anksto aiškiai, tiksliai ir nedviprasmiškai suformuluotas, nurodant galimų keitimų apimtį, pobūdį ir aplinkybes, kuriomis tai gali būti atliekama. Sutartyje Nr. 1 nenustatyta galimybė pakeisti fiksuotą kainą tuo atveju, jeigu konkrečių kabelių nereikėtų iškelti, o bendro pobūdžio nurodymas, kad sutartis gali būti keičiama, kai yra būtinybė atsisakyti ar mažinti darbų apimtį, neleidžia daryti išvados, jog dėl to yra aiškiai, tiksliai ir nedviprasmiškai susitarta. Kolegijos vertinimu, priešingas traktavimas neatliktų fiksuotos kainos esmės, be to, tai nesuderinama ir su rangovės teisių apsauga, jai sutaupius nepakenkiant užsakovės interesams.
16. Kolegija pažymėjo, kad sutarties nuostatos tik netiesiogiai įtvirtina ieškovės teisę atsisakyti tam tikrų darbų pagal sutartį; sutartyje neįtvirtintos tokio atsisakymo sąlygos, konkreti tvarka ir padariniai. Be to, byloje esantys įrodymai neleidžia teigti, kad ieškovė atsisakė lokalinės sąmatos 10.1–10.18, 2.1, 2.3., 11.9 pozicijose nurodytų darbų. Pirkimo dokumentuose buvo nurodyta, kad kabelių perkėlimo darbų gali nereikėti atlikti, tačiau vis dėlto nėra nurodoma tokio neatlikimo tvarka ir pasekmės. Byloje nėra duomenų apie ieškovės atsisakymą dėl lokalinės sąmatos 2.1, 2.3, 11.9 pozicijose nurodytų darbų, o byloje esantys įrodymai patvirtina, kad pati atsakovė priėmė sprendimą panaudoti kitokią technologiją darbų rezultatui pasiekti. Pažymėta ir tai, kad ieškovė apie šių darbų atsisakymą pradėjo kalbėti jau po visų darbų atlikimo, o toks elgesys vertintinas kaip atsisakymas atsisikaityti pagal sutartį.
17. Atkreiptas dėmesys ir į tai, kad 2021 m. gegužės 20 d. buvo sudarytas pakeitimo aktas Nr. 1, jį pasirašė statinio statybos techninės priežiūros vadovas / grupės vadovas Z. Jucevičius (UAB „Kelvista“), statinio projekto vykdymo priežiūros vadovas A. Z. (A. Z.) (UAB „Geležinkelio tiesimo centras“) ir rangovės UAB „Terebro“ atstovas; jame patvirtinta 68 847,05 Eur vertės nevykdomų darbų sąmata. Šiame akte, be kita ko, nustatyta, kad tam tikrų paminių darbų, kurių vertė 21 213 Eur, atsisakoma nemažinant nustatytos sutarties sumos. Dėl sąmatos 2.1, 2.2 ir 11.9 pozicijose nustatytų darbų nurodyta, kad nuspręsta neįrengti laikino tilto, nemažinant patvirtintos sutarties sumos, ir nevykdyti šių darbų, kurių vertė 7600 Eur. Nors pakeitimo akto Nr. 1 ieškovės atstovas nepasirašė, bet jis pastabų dėl šio akto neteikė, jo neginčijo, šio akto nuostatomis rėmėsi procesiniuose dokumentuose ir pan. Dėl to kolegija konstatavo, kad akto turinys ieškovei yra žinomas ir jam pritariama. Kolegijos vertinimu, tai papildomai patvirtina, kad atsakovė galėjo turėti pagrįstų lūkesčių, jog už nevykdomus darbus sutarties kaina nebus mažinama.
18. Kolegijos vertinimu, sutarties sąlygų pakeitimu nebūtų užtikrinamas šalių lygiateisiškumo, abiejų sutarties šalių interesų pusiausvyros principas, todėl, esant sutarties neaiškumui (dėl neįtvirtintos darbų kiekio (apimties) keitimo tvarkos), ši sąlyga turėtų būti aiškinama ją pasiūliusios šalies (ieškovės) nenaudai ir ją priėmusios šalies (atsakovės) naudai.
19. Kadangi pirmosios instancijos teismas nepagrįstai nustatė pagrindą pakeisti ginčo sutarties kainą, sutarties kainos keitimas dėl pasikeitusių darbų apimties nei sutartyje, nei pirkimo dokumentuose nebuvo iš anksto aiškiai, tiksliai ir nedviprasmiškai suformuluotas, o sutarties aiškinimas pagal ieškovės reikalavimus pažeistų *contra proferentem* taisyklę, šalių lygiateisiškumo, abiejų sutarties šalių interesų pusiausvyros principus, tai kolegija panaikino šį sprendimą ir priėmė naują sprendimą.
20. Klaipėdos apygardos teismas 2022 m. gruodžio 5 d. sprendimu civilinėje byloje Nr. e2-448-513-2022 (teismo proceso Nr. 2-57-3-00025-2022-0) ieškinį atmetė.
21. Teismas nustatė, kad ieškovė dėl konkretaus pirkimo, atliekamo pagal dinaminę pirkimo sistemą, sudarė su atsakove 2020 m. kovo 16 d. statybos rangos sutartį Nr. 2. Atsakovė įsipareigojo pagal tilto rekonstravimo projektą rekonstruoti 1948 m. pastatytą tiltą į gofruotą pralaidą Vilnius–Klaipėda per 8 mėnesius nuo sutarties pasirašymo dienos už 101 091,75 Eur (su PVM). Statybos rangos sutarties specialiųjų sąlygų

4.1 punkte nustatytas fiksuotos kainos su peržiūra būdas (už visus sutartyje nurodytus darbus sumokama visa sutarties kaina). Šalys sutartyje nurodė, kad sutartis Nr. 2 gali būti keičiama, kai yra būtinybė ar tikslingumas atsisakyti atskiro darbo ar mažinti apimtį dėl to, kad darbai ar jų dalis tapo nereikalingi užsakovei ir (ar) ši nebeturi pakankamo finansavimo, ir (ar) dėl kitų priežasčių, susijusių su susitarimu dėl kiekio (apimties) keitimo. Taigi šalys galėjo susitarti neatlikti visų darbų ir peržiūrėti sutarties kainą, tačiau teismas pažymėjo, kad Kainodaros taisyklių nustatymo metodikos, patvirtintos Viešųjų pirkimų tarnybos direktoriaus 2017 m. birželio 28 d. įsakymu Nr. IS-95, (toliau – Metodika) 51 punkte nurodyta, jog jei sutarties kaina buvo pakeista pagal sutartyje nurodytas kiekio (apimties) keitimo sąlygas, pradinės sutarties vertė nesikeičia.

22. Teismas laikė, kad nėra pagrindo mažinti sutarties kainą dėl to, kad techniniame projekte buvo nuoroda, jog prieš darbų pradžią rangovė turi užtikrinti esamą kabelių trasą ir tiksliai nustatyti, kokiam gylyje yra pakloti kabeliai; jei esamos kabelių trasos nepatenka į darbų zoną (nevykdomi jokie kasinėjimo darbai ties kabelių trasomis), kabelių trasų, suderinus su užsakove, iškelti nereikia. Pirma, užsakovė turėjo užtikrinti statybos techninę priežiūrą pagal galiojančių Lietuvos Respublikos teisės aktų reikalavimus ir iki darbų vykdymo pradžios paskirti techninį priežiūrėtoją, su AB „Lietuvos geležinkeliai“ atstovu prieš darbų pradžią turėjo būti suderinti visi numatomi atlikti darbai. Darbai faktiškai atlikti ir nėra duomenų, leidžiančių manyti, kad darbai buvo atlikti jų nesuderinus, be užsakovės žinios ar techninio priežiūrėtojo dalyvavimo. Teismo vertinimu, byloje nėra duomenų, kad atsakovė privalėjo raštu užsakovei pateikti derinti užsakovei patvirtintą esamą kabelių trasą. Faktas, kad atsakovė neįskėlė esamų kabelių trasų, tik patvirtina, kad jos nepateko į darbų zoną ir kad užsakovė nereikalavo ir neturėjo reikalauti jų iškelti. Antra, teismas nurodė, kad Sutartyje nėra nustatyta galimybė pakeisti fiksuotą kainą tuo atveju, jeigu konkrečių kabelių iškelti nereikėtų. Teismo vertinimu, išvada, kad sutartyje yra aiškiai, tiksliai ir nedviprasmiškai susitarta pakeisti jos kainą, nepakanka bendro pobūdžio nurodymo, jog sutartis Nr. 2 gali būti keičiama, kai yra būtinybė ar tikslingumas atsisakyti atskiro darbo ar mažinti apimtį dėl to, kad darbai ar jų dalis tapo nereikalingi užsakovei ir (ar) užsakovė nebeturi pakankamo finansavimo, ir (ar) dėl kitų priežasčių, susijusių su susitarimu dėl kiekio (apimties) keitimo.
23. Sutarties Nr. 2 specialiųjų sąlygų 4.5 punkte nustatyta, jog rangovė turi teisę reikalauti perskaičiuoti sutarties kainą, kai ši dėl nuo rangovės nepriklausančių priežasčių padidėja daugiau kaip 15 proc. Šiuo atveju sutartyje įtvirtinta tik užsakovės teisių apsauga, kai rangovė prisiima padidėjusios sutarties kainos riziką (kainai padidėjus ne daugiau nei 15 proc.), o sutarties kainos sumažėjimo atveju rangovei tokia apsauga neįtvirtinta. Ieškovė siekia sumažinti sutarties kainą vos 6 procentais. Tokiu atveju sutarties kainos pasikeitimo rizika nėra pakankamai teisingai padalyta tarp šalių ir lemia šalių nelygybę, kai yra prašoma perskaičiuoti mažesnę nei 15 proc. sutarties kainos sumažėjimą.
24. Teismas konstatavo, kad nagrinėjamu atveju nebuvo suformuluoto ir sutartimi įtvirtinto kainos perskaičiavimo, nebuvo nustatyta konkreti data, įvykis, kada ši kaina galėtų būti perskaičiuojama. Teismas padarė išvadą, kad nesant aiškaus, tikslaus ir nedviprasmiško susitarimo sutartis negali būti keičiama, todėl nėra pagrindo sumažinti sutarties kainą.
25. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal ieškovės apeliacinį skundą, 2023 m. balandžio 6 d. nutartimi Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. gruodžio 5 d. sprendimą paliko nepakeistą.
26. Kolegija atsisakė priimti ieškovės 2023 m. balandžio 6 d. pateiktus rašytinius paaiškinimus, kuriuose ji prašė atnaujinti bylos nagrinėjimą, priimti šiuos rašytinius paaiškinimus ir išnagrinėti bylą *ex officio* (pagal pareigas) įvertinant galimybę keisti sutartį Nr. 2 tiek Pirkimų įstatymo 97 straipsnio 1 dalies 1 punkto pagrindu, tiek kitais šiame straipsnyje nurodytais pagrindais.
27. Kolegija nustatė, kad ieškovė AB „LTG Infra“, atlikusi viešąjį pirkimą, 2020 m. kovo 16 d. su atsakove sudarė sutartį Nr. 2 „Dėl 3 P.o.d. G/b tilto rekonstravimo į gofruotą pralaidą Vilnius–Klaipėda 349+570 km“. Sutarties Nr. 2 specialiųjų sąlygų 4.1 punkte šalys susitarė dėl fiksuotos kainos su peržiūra kainodaros būdo, kai už visą sutartyje nurodytą darbų apimtį sumokama visa sutarties kaina; specialiųjų sąlygų 4.2 punkte – sutarties kaina be PVM yra 83 546,90 Eur, 21 proc. PVM yra 17 544,85 Eur, sutarties kaina su PVM yra 101 091,75 Eur. Sutarties bendrųjų sąlygų 19.1 punkte nustatyta, kad sutartis gali būti keičiama Lietuvos Respublikos teisės aktuose nurodyta tvarka; pakeitimai galioja, kai yra sudaryti raštu ir pasirašyti įgaliotų šalių atstovų. Sutarties Nr. 2 bendrųjų sąlygų 19.2 punkte nustatyti galimi pakeitimų pagrindai, vienas iš jų – būtinybė ar tikslingumas atsisakyti atskiro darbo ar mažinti apimtį dėl to, kad darbai ar jų dalis tapo nereikalingi užsakovei ir (ar) ji nebeturi pakankamo finansavimo, ir (ar) dėl kitų priežasčių, susijusių su siekiu racionaliai naudoti Sutarties vykdymui skirtas lėšas (Sutarties bendrųjų sąlygų 19.2.8 punktas).
28. Rangovės ir techninę priežiūrą atliekančios įmonės atstovai pasirašė 2021 m. spalio 28 d. nevykdomų darbų aktą, kuriame nurodyti konkretūs darbai, t. y. paruošiamieji, plieninio gofruoto vamzdžio įrengimo, geležinkelio kelio klojimo, esamų kabelių perkėlimo ir įgilinimo bei baigiamieji darbai, jų kiekis, kurio rangovė nevykdė; nevykdomų darbų, kuriuos užsakovė atliko pati, suma – 1600 Eur; nevykdomų darbų suma, kuri pagal sutarties specialiųjų sąlygų 4.1 punktą privalo būti apmokama, – 11 366,80 Eur; nevykdomų darbų suma apmokėti – 9766,80 Eur.
29. Ieškovė 2021 m. gruodžio 22 d. raštu kreipėsi į atsakovę, be kita ko, nurodė, kad atsisako pagal sutartį nevykdytų darbų (jų suma 10 266,80 Eur be PVM), todėl siūlė sudaryti susitarimą dėl sutarties kainos sumažinimo. 2021 m. gruodžio 31 d. atsakyme atsakovė nurodė, kad nėra pagrindo peržiūrėti ar keisti Sutarties kainą.
30. Kolegija nurodė, kad nagrinėjamu atveju ieškovė su atsakove pirkimo būdu sudarė sutartį, jos sąlygoms keisti taikomas specialusis Pirkimų įstatymas. Tam, kad sutartis jos galiojimo laikotarpiu galėtų būti teisėtai keičiama, konkretus pakeitimas pirkimo dokumentuose turi būti nustatytas iš anksto. Tai reiškia, kad pirkimų subjektas, jau rengdamas pirkimo dokumentus, atsižvelgdamas į perkamo objekto specifiką (pavyzdžiui, tam tikrosese sektoriuose būdingus didelius kainų pokyčius, planuojamas sudaryti sutarties trukmę ir pan.), galėtų įvertinti, ar, vykdant sutartį, atsirastų poreikis keisti sutarties vykdymo sąlygas ir, nustatiusi tokį galimą poreikį, pirkimo dokumentuose išvardyti konkrečius sutarties vykdymo laikotarpiu galimus atlikti pakeitimus. Pirkimų subjektas pirkimo dokumentuose turi nurodyti baigtinį sąrašą konkrečių atvejų (sutarties vykdymo sąlygų), kuriems esant galėtų būti keičiamos pirkimo–pardavimo sutarties ar preliminariosios sutarties nuostatos.
31. Nagrinėjamu atveju sutarties Nr. 2 bendrųjų sąlygų 19.2.8 punkte nėra aiškiai ir tiksliai apibrėžtos darbų kiekio (apimties) keitimo sąlygos, priešingai, jos yra nekonkrečios, abstraktaus pobūdžio. Nei pirkimo dokumentuose, nei sutartyje nėra daugiau nuostatų, susijusių su darbų kiekio (apimties) keitimo sąlygomis. Pirkimo techniniame projekte yra nurodyta, kad prieš darbų pradžią rangovė turi užtikrinti esamą kabelių trasą ir tiksliai nustatyti, kokiam gylyje yra pakloti kabeliai; jei nevykdomi kasinėjimo darbai ties kabelių trasomis, tai kabelių, suderinus su užsakovu, iškelti nereikia. Tačiau sutartyje nenustatyta galimybė pakeisti fiksuotą kainą tuo atveju, jeigu konkrečių kabelių nereikėtų iškelti. Taigi, nepakanka bendro pobūdžio nurodymo tam, kad sutartis būtų keičiama, sumažinus darbų apimtį dėl to, jog jie nereikalingi.
32. Kadangi nei sutartyje, nei pirkimo dokumentuose nebuvo iš anksto aiškiai, tiksliai ir nedviprasmiškai suformuluotas dokumentuose darbų kiekio (apimties) keitimas, nurodant galimų keitimų apimtį, pobūdį ir aplinkybes, kuriomis tai gali būti atliekama, tai reikalaujama dėl sutarties pakeitimo kolegija laikė nepagrįstu. Priešingas aiškinimas neatitiktų fiksuotos kainos kainodaros esmės, be to, nebūtų suderinamas ir su rangovės teisių apsauga, jai sutapius nepakenkiant užsakovės interesams (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – ir CK) 6.654 straipsnis). Pažymėta, kad sutarties nuostatos tik netiesiogiai įtvirtina užsakovės teisę atsisakyti tam tikrų darbų pagal sutartį, sutartyje neįtvirtintos nei tokio atsisakymo sąlygos, nei konkreti tvarka ir pasekmės. Be to, byloje esančių įrodymų visuma neteikia pagrindo išvadai, kad ieškovė atsisakė lokalinės samtos 1.6, 5.7, 8.2–8.29, 9.1 ir 9.3 eilutėse nurodytų darbų. Rangovės ir techninę priežiūrą atliekančios įmonės atstovai pasirašė 2021 m. spalio 28 d. nevykdomų darbų aktą, kuriame nurodytos aplinkybės, teisėjų kolegijos vertinimu, papildomai patvirtina, kad atsakovė galėjo turėti pagrįstą lūkestį, jog už nevykdomus darbus Sutarties kaina nebus mažinama.
33. Sutarties Nr. 2 bendrųjų sąlygų 4.5 punkte nustatyta rangovės teisė reikalauti perskaičiuoti sutarties kainą tik tuo atveju, kai kaina dėl nuo rangovės nepriklausančių priežasčių padidėjo daugiau kaip 15 procentų. Šiuo atveju sutartyje įtvirtinta tik užsakovės teisių apsauga, kai

rangovė prisiima padidėjusios sutarties kainos riziką (kainai padidėjus ne daugiau nei 15 proc.), o sutarties kainai sumažėjus rangovei tokia apsauga neįtvirtinta. Ieškovė siekia sumažinti sutarties kainą, kuri sumažėjo 12,28 proc. nuo visos kainos. Šiuo atveju Sutarties kainos pasikeitimo rizika nėra pakankamai teisingai padalyta tarp šalių ir lemia šalių nelygybę, kai prašoma perskaičiuoti mažesnę nei 15 proc. sutarties kainos sumažėjimą. Teisėjų kolegijos vertinimu, tenkinus ieškinių reikalavimus ir pakeitus sąlygas, nebūtų užtikrinamas šalių lygiateisiškumo, abiejų Sutarties šalių interesų pusiausvyros principas, todėl, esant Sutarties neaiškumui (dėl neįtvirtintos darbų apimties keitimo tvarkos), ši sąlyga turėtų būti aiškinama ją pasiūliusios šalies (ieškovės) nenaudai ir ją priėmusios šalies (atsakovės) naudai.

34. Kolegija nurodė ir tai, kad sutarties aiškinimas pagal ieškovės reikalavimus pažeistų *contra proferentem* taisyklę, taip pat šalių lygiateisiškumo, abiejų sutarties šalių interesų pusiausvyros principus.

III. Kasacinių skundų ir atsiliepimų į juos teisiniai argumentai

35. Kasaciniu skundu civilinėje byloje Nr. e3K-3-245-916/2023 (teismo proceso Nr. 2-57-3-00037-2022-3) ieškovė prašo panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. sausio 31 d. sprendimą ir palikti galioti Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. birželio 13 d. sprendimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:

35.1. Apeliacinės instancijos teismas netinkamai taikė Pirkimų įstatymo 97 straipsnio 1 dalies 1 punktą, sutarčių aiškinimo taisykles, todėl, aiškindamas sutarties bendrųjų sąlygų 19.2.8, 19.2.10 punktus, padarė nepagrįstą išvadą, kad dėl atsisakomų darbų apimties nebuvo aiškiai susitarta. Pirkimų įstatymo 97 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatyta, kad pirkimo sutartis jos galiojimo metu gali būti keičiama, kai pakeitimas, neatsižvelgiant į jo piniginę vertę, iš anksto buvo aiškiai, tiksliai ir nedviprasmiškai suformuluotas pirkimo dokumentuose nustatant pirkimo sutarties sąlygas, kartu ir perkamo kiekio, apimtį, objekto pakeitimą. Minėtos sutarties Nr. 1 nuostatos dėl sutarčių sąlygų (19.2.8, 19.2.10) iš esmės panašios į Viešųjų pirkimų taisyklės rekomenduojamas statybos rangos sutarčių sąlygas. Tai reiškia, kad analogiškos nuostatų sąlygos yra laikomos aiškios ir leidžiančiomis sutarties keitimą. Be to, lokalinėje sąmatoje ir techniniame darbo projekte aiškiai nurodyti konkretūs darbai, kurių galima nereikės atlikti. Teismas nepagrįstai atskirai aiškino sutarties Nr. 1 bendrųjų sąlygų 19.2.8, 19.2.10 punktų nuostatas atskirai nuo projekto ir lokalinės sąmatos. Nors atsakovė neginčijo ieškovės teisės atsisakyti dalies nevykdytų darbų, sutartyje buvo nurodyti galimai nevykdytini darbai, sutarties nuostatos analogiškos Viešųjų pirkimų taisyklės rekomenduojamoms statybos rangos sutarčių sąlygoms, teismas nusprendė, kad sutarties nuostatos yra neaiškios.

35.2. Apeliacinės instancijos teismas, sprenddamas dėl galimybės keisti viešųjų pirkimų būdu sudarytą sutartį, netinkamai aiškino ir taikė Pirkimų įstatymo 97 straipsnio 1 dalies 5 punkto normą. Joje iš esmės įtvirtintas toks pirkimo sutarčių keitimo modelis, pagal kurį leidžiami visi dvišaliai sandoriai, išskyrus atvejus, kai šie atitinka atskirai įtvirtintus draudžiamus esminius sutarties pakeitimus ar viršija leidimų keisti sutartis ribas. Pagal Pirkimų įstatymo 97 straipsnio 1 dalies 1 punktą, pirkimo sutartyje šalys gali susitarti tik dėl keitimo srities, pavyzdžiui, kad sutartis keičiama dėl sutarties šalims taikomų mokesčių pasikeitimo. Įvykus sutartyje nurodytoms sąlygoms, bendrojo pobūdžio susitarimas bus ne pagrindas konkrečiai pakeisti sutartį, o prielaida sutarties šalims atskirai susitarti dėl pakeitimo apimtį (turinio). Kitaip tariant, bet kokių atvejų, šalims tiksliai, aiškiai ir nedviprasmiškai neapsibrėžus konkrečių pakeitimų sąlygų, konkretūs pakeitimai nurodytose srityse galės būti atliekami tik atsižvelgiant į Pirkimų įstatymo 97 straipsnio 1 dalies 5 punkto bei 4 dalies nuostatas arba kitas Pirkimų įstatymo 97 straipsnio nuostatas, reglamentuojančias konkrečius sutarčių keitimo pagrindus. Neesminiu ir todėl galimu sutarties pakeitimu Pirkimų įstatymo 97 straipsnio 1 dalies 5 punkto prasme turėtų būti laikomas bet koks sutarties pakeitimas, kuris neatitinka įstatyme (Pirkimų įstatymo 97 straipsnio 4 dalies) ir teismų praktikoje nustatytų esminio pakeitimo kriterijų, pvz., dalies sutartyje įtvirtintų, tačiau nebereikalingų vykdyti darbų atsisakymu. Sutarties pakeitimas mažinant sutarties kainą nevykdytų darbų verte nepatenka į Pirkimų įstatymo 97 straipsnio 4 dalyje nurodytas sąlygas.

35.3. Apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad nei šalių sudarytoje sutartyje Nr. 1, nei pirkimo dokumentuose nebuvo aiškiai ir tiksliai apibrėžtos darbų apimtį keitimo sąlygos, pobūdis ir aplinkybės, kurioms esant tai gali būti atliekama. Atsakovė savo procesiniuose dokumentuose nekėlė sutarties neaiškumo dėl atsisakomų darbų apimtį klausimo, ji nurodė tik argumentus dėl sutarties keitimo tvarkos (kaip ir kada turi būti įforminami atsisakomi darbai). Apeliacinės instancijos teismas neturėjo pagrindo *ex officio* peržengti ginčo ribų, nes: a) sutarties neaiškumas nėra akivaizdus; b) nebuvo šalių ginčo dėl sutarties nuostatų, reglamentuojančių galimybę atsisakyti nevykdomų darbų ir jų kiekio (apimtį); c) Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) nuostatos tiesiogiai neįtvirtinta teismo procesinių pareigų, peržengus ieškinių ribas viešųjų pirkimų byloje; d) peržengdamas ginčo ribas, apeliacinės instancijos teismas nemotyavo tokio procesinio elgesio; e) teismas neapgynė viešojo intereso. Be to, *ex officio* peržengdamas ginčo ribas, teismas tinkamai ir iš anksto turi apie tai informuoti proceso šalis, suteikti joms galimybę pateikti savo poziciją tiek dėl poreikio peržengti ribas, tiek dėl naujų aplinkybių vertinimo. Apeliacinės instancijos teismas neinformavo šalių apie ketinimą peržengti ginčo ribas, nesudarė galimybės šalims pasisakyti aktualiais klausimais ir priėmė staigmenį sprendimą.

36. Atsakovė 2023 m. rugpjūčio 17 d. atsiliepimu į kasacinį skundą prašo ieškovės kasacinį skundą atmesti, o Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. sausio 31 d. sprendimą byloje Nr. e3K-3-245-916/2023 (teismo proceso Nr. 2-57-3-00037-2022-3) palikti nepakeistą. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:

36.1. Apeliacinės instancijos teismas tinkamai taikė Pirkimų įstatymo 97 straipsnio 1 dalies 1 punktą, Metodikos 55.1 punktą, pagrįstai vadovavosi Viešųjų pirkimų taisyklės Sutarčių keitimo gairėmis (toliau – ir Gairės) kaip rekomendacinio pobūdžio metodine priemone ir padarė pagrįstą išvadą, kad sutarties Nr. 1 nuostatos dėl jos pakeitimo sumažinus darbų apimtį yra bendro, abstraktaus pobūdžio, jose aiškiai ir tiksliai apibrėžtos fiksuotos kainos mažinimo sąlygos dėl darbų kiekio (apimtį) keitimo. Sutartyje nėra aiškiai ir nedviprasmiškai nustatyta, kad fiksuota sutarties Nr. 1 kaina bus mažinama, jeigu nužymėjus kabelių trasas paaiškės, jog nereikia atlikti kabelių trasos perkėlimo darbų ar jų sumažės. Ieškovė jau skelbdama konkursą turėjo žinoti ir neabejotinai žinojo, kad prieš darbų pradžią rangovas turės nužymėti esamą kabelių trasą ir nustatius, kad esamos kabelių trasos nepatenka į darbų zoną, iškelimo darbų nereikės atlikti. Tačiau ieškovė nei į pirkimo sąlygas, nei į sutartį Nr. 1 neįtraukė sąlygos, kad tokiu atveju bus mažinama Sutarties kaina nevykdomų darbų kainos dydžiu. Apeliacinės instancijos teismas teisingai konstatavo, kad nors šiuo atveju pirkimo dokumentuose ir buvo nurodyta, jog kabelių perkėlimo darbų gali nereikėti atlikti, vis dėlto pirkimo dokumentuose nenurodyta tokio neatlikimo tvarka ir pasekmės (kad tokiu atveju bus sumažinta sutarties kaina).

36.2. Kasacinio skundo argumentai, kad sutarties Nr. 1 kaina turi būti mažinama nevykdytų kabelių perkėlimo darbų verte, prieštarauja sutarties Nr. 1 sąlygoms, neatitinka fiksuotos kainos kainodaros esmės, be to, tai nesuderinama ir su rangovės teisių apsauga, jai sutaupius nepakenkiant užsakovės interesams (rangovo ekonomijai; CK 6.654 straipsnis).

36.3. Sutarties sąlygas dėl fiksuotos kainos pakeitimo aiškinant ir taikant taip, kaip nurodo ieškovė, būtų pažeisti šalių lygiateisiškumo, abiejų šalių interesų pusiausvyros principai. Apeliacinės instancijos teismas teisingai konstatavo, kad šiuo atveju Sutartyje įtvirtinta tik užsakovės (ieškovės) teisių apsauga, kai rangovė prisiima padidėjusios sutarties kainos riziką (kainai padidėjus ne daugiau nei 15 proc.), o sutarties kainos sumažėjimo atveju rangovei tokia apsauga nenustatyta. Kadangi ieškovė siekia 6 procentais sumažinti sutarties kainą, tai šiuo atveju sutarties kainos pasikeitimo rizika nulėtų šalių nelygybę, nes prašoma perskaičiuoti mažesnę nei 15 proc. Sutarties kainos sumažėjimą.

36.4. Aplinkybė, kad ieškovė apie sutarties Nr. 1 kainos sumažinimą pareiškė tik po sutartyje Nr. 1 nustatytų darbų užbaigimo, yra dar

vienas savarankiškas pagrindas atmesti ieškinį. Pagal klasikinį papildomų darbų įsigijimo keičiant statybos rangos sutarties kainą modelį įprastiniu atveju rangovas, nustatęs, kad kyla poreikis atlikti papildomus statybos rangos sutartyje ir normatyviniuose statybos aktuose nenurodytus darbus, sustabdęs pagrindinių darbų atlikimą, kreipiasi į užsakovą, jį informuoja apie tokį poreikį ir tik gavęs jo sutikimą dėl papildomų darbų atlikimo ir kainos turi teisę į tokių sąnaudų atlyginimą; priešingu atveju, jei jis laiku ir tinkamai neinformuoja užsakovo arba negauna sutikimo atlikti papildomus darbus, tokių darbų, jei jie vis dėlto atliekami, išlaidos priskiriamos rangovo rizikai (CK 6.684 straipsnio 4, 5 dalys) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-360-916/2020). Dėl to tokia pat taisyklė turėtų būti taikoma ir užsakovei, t. y., esant fiksuotai kainai, tam tikrų darbų galima atsisakyti tik iš karto paaiškęjus, kad tokie darbai nebus vykdomi iki paskesnių pagal eiliskumą darbų pradžios, o vėlesnis darbų atsisakymas nėra galimas, tai priskiriama užsakovės rizikai. Pagal projektinius dokumentus prieš darbų pradžią rangovė turėjo nužymėti esančią kabelių trasą ir tiksliai nustatyti, kokiame gylyje yra pakloti kabeliai. Atsakovei (rangovei) nužymėjus trasas ir paaiškęjus, kad nereikia iškelti atitinkamų kabelių trasų, ieškovė iš karto turėjo inicijuoti procedūrą dėl sutarties Nr. 1 kainos pakeitimo sumažinant sutarties kainą, tačiau laiku to nepadarė.

- 36.5. Pagal bendrą Pirkinių įstatymo 98 straipsnyje nustatytą taisyklę pradinė sutarties vertė neturėtų keistis visą sutarties galiojimo laikotarpį. Šio straipsnio reglamentavimo tikslas – užtikrinti, kad nebūtų piktnaudžiaujama sutarties keitimo galimybėmis. Jeigu kiekvieną kartą atlikus sutarties pakeitimą Pirkinių įstatymo 97 straipsnyje nustatytais pagrindais pradinė sutarties vertė būtų padidinama pakeitimo verte, sutarties keitimo galimybė būtų ryškiai išplėsta arba net taptų iš esmės neribota, bet tai neatitiktų Pirkinių įstatymo 97 straipsnio tikslo. Šioje byloje ginčas kilęs ne dėl sutarties kainos padidinimo, o jos mažinimo atsisakant dalies darbų. Tokiam ginčui išspręsti Pirkinių įstatymo 97 straipsnio 1 dalies 5 punkto nuostata apskritai netaikytina. Be to, Pirkinių įstatymo 97 straipsnio 1 dalies 5 punkte yra tik bendro pobūdžio nuostata dėl galimybės keisti pirkimo sutartį dėl nesminio pakeitimo. Ar konkrečiu atveju yra pagrindas keisti Sutartį dėl darbų apimties sumažėjimo, turėtų būti sprendžiama pagal pirkimo dokumentus, sutarties Nr. 1 sąlygas bei fiksuotos kainos principus. Šiuo atveju nėra pagrindo mažinti fiksuotą sutarties kainą dėl darbų apimties pokyčio.
- 36.6. Apeliacinės instancijos teismas nepadarė ieškovės įvardijamo proceso teisės normų pažeidimo dėl bylos nagrinėjimo ribų peržengimo ir siurprizinio sprendimo priėmimo. Byloje ginčas kilo dėl sutarties Nr. 1 kainos sumažinimo pasikeitus (sumažėjus) darbų apimčiai. Tokiam ginčui išspręsti teisiškai reikšminga yra nustatyti, ar pirkimo dokumentuose ir sutartyje buvo aiškiai, tiksliai ir nedviprasmiškai suformuluotos su kaina susijusios sąlygos, kuriomis tai gali būti atliekama. Ginčui išspręsti teisiškai reikšmingų aplinkybių nustatymas netaikomas ginčo ribų peržengimu, o šiuo atveju atsakovė savo apeliacinį skundą grindė tuo, kad nei Sutarties kainos mažinimo procedūra, nei taisyklės, nei terminai nenumatyti pačioje Sutartyje, kurią rengė ieškovė. Pažymėta ir tai, kad viešųjų pirkimų bylos priskirtos nedispozityviųjų bylų kategorijai, tai reiškia, kad teismas yra įpareigotas veikti aktyviai: savo iniciatyva rinkti įrodymus, atsižvelgdamas ne tik į ieškinio pagrindą sudarančias, bet ir bylos nagrinėjimo metu (teismo posėdyje) paaiškęsias aplinkybes, viršyti pareikštus reikalavimus, taikyti alternatyvius asmens teisių gynimo būdus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-234-469/2018).
37. Kasaciniu skundu civilinėje byloje Nr. e3K-3-310-916/2023 (teisminio proceso Nr. 2-57-3-00025-2022-0) ieškovė prašo Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. balandžio 6 d. nutartį ir Klaipėdos apygardos teismo 2022 m. gruodžio 5 d. sprendimą panaikinti ir priimti naują sprendimą – ieškinį tenkinti. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
- 37.1. Apeliacinės instancijos teismas netinkamai taikė Pirkinių įstatymo 97 straipsnio 1 dalies 1 punktą, sutarčių aiškinimo taisykles, todėl padarė nepagrįstą išvadą, kad dėl atsisakomų darbų apimties nebuvo aiškiai susitarta. Keliamas teisės aiškinimo ir taikymo klausimas, aiškinant sutarties Nr. 2 nuostatas, grindžiamas iš esmės analogiškais argumentais, kaip ir nurodytas ieškovės kasacinis skundas civilinėje byloje Nr. e2-463-889/2022 (žr. nutarties 35.1 punktą).
- 37.2. Apeliacinės instancijos teismas, sprenddamas dėl galimybės keisti viešųjų pirkimų būdu sudarytą sutartį, netinkamai aiškino ir taikė Pirkinių įstatymo 97 straipsnio 1 dalies 5 punkto normą. Keliamas teisės aiškinimo ir taikymo klausimas grindžiamas iš esmės analogiškais argumentais, kaip ir nurodytas ieškovės kasacinis skundas civilinėje byloje Nr. e2-463-889/2022 (žr. nutarties 35.2 punktą).
- 37.3. Apeliacinės instancijos teismas netinkamai vykdė pareigą veikti *ex officio* viešųjų pirkimų bylose, t. y. nepagrįstai peržengė ginčo ribas, sprenddamas sutarties Nr. 2 (ne)aiškumo klausimą dėl atsisakomų darbų apimties, neinformavo proceso šalių apie ketinimą peržengti šias ribas. Keliamas teisės aiškinimo ir taikymo klausimas grindžiamas iš esmės analogiškais argumentais, kaip ir nurodytas ieškovės kasacinis skundas civilinėje byloje Nr. e2-463-889/2022 (žr. nutarties 35.3 punktą).
38. Atsakovė 2023 m. rugpjūčio 17 d. atsiliepimu į kasacinį skundą prašo ieškovės kasacinį skundą atmesti, o Lietuvos apeliacinio teismo 2023 m. balandžio 6 d. nutartį byloje (teisminio proceso Nr. 2-57-3-00025-2022-0) palikti nepakeistą. Atsiliepime nurodomi argumentai dėl sutarties Nr. 2 aiškinimo iš esmės analogiškais argumentams, nurodytiems atsakovės atsiliepime į kasacinį skundą civilinėje byloje Nr. e3K-3-245-916/2023 (teisminio proceso Nr. 2-57-3-00037-2022-3):
- 38.1. Apeliacinės instancijos teismas tinkamai taikė Pirkinių įstatymo 97 straipsnio 1 dalies 1 punktą, Metodikos 55.1 punktą, pagrįstai vadovavosi Gairėmis kaip rekomendacinio pobūdžio metodine priemone ir padarė pagrįstą išvadą, kad sutarties Nr. 2 nuostatos dėl jos pakeitimo sumažinus darbų apimtį yra bendro, abstraktaus pobūdžio, jose aiškiai ir tiksliai apibrėžtos fiksuotos kainos mažinimo sąlygos dėl darbų apimties keitimo (žr. argumentus, nurodytus nutarties 36.1 punkte).
- 38.2. Kasacinio skundo argumentai, kad sutarties Nr. 2 kaina turi būti mažinama nevykdytų kabelių perkėlimo darbų verte, prieštarauja sutarties Nr. 1 sąlygoms, neatitinka fiksuotos kainos kainodaros esmės, be to, tai nesuderinama ir su rangovės teisių apsauga, jai sutaupius nepakenkiant užsakovės interesams (rangovo ekonomija; CK 6.654 straipsnis). Fiksuotos kainos esmės neatitiktų situacija, kai, sumažėjus darbų apimčiai, nesant projektinių pakeitimų, būtų mažinama fiksuota sutarties kaina. Tai, kad darbų apimtis buvo mažesnė, nei nurodyta lokalinėje sąmatoje, nereiškia, kad, esant darbų pokyčiui, mažinama sutarties kaina, nors projektiniai sprendimai nėra keičiami.
- 38.3. Sutarties Nr. 2 sąlygas dėl fiksuotos kainos pakeitimo aiškinant ir taikant taip, kaip nurodo ieškovė, būtų pažeistas šalių lygiateisiškumo principas, abiejų šalių interesų pusiausvyros principas (žr. argumentus, nurodytus nutarties 36.3 punkte).
- 38.4. Net ir aiškiai nustačius sutartyje dalies darbų atsisakymo tvarką ir procedūrą, ieškovė tokią teisę (kainos sumažinimo) galėtų įgyvendinti iš karto paaiškęjus tokioms aplinkybėms, o ne užbaigus sutartyje išvardytus darbus (žr. nutarties 36.4 punkte nurodytus argumentus).
- 38.5. Sutarties kainos sumažinimas pasikeitus darbų apimčiai netaikytinas sutarties keitimu, jis suprantamas kaip sutarties vykdymas joje nurodytomis (pasikeitusiomis) sąlygomis (žr. nutarties 36.5 punkte nurodytus argumentus).
- 38.6. Apeliacinės instancijos teismas nepadarė ieškovės įvardijamo proceso teisės normų pažeidimo dėl bylos nagrinėjimo ribų peržengimo ir siurprizinio sprendimo priėmimo (žr. nutarties 36.6 punkte nurodytus argumentus).
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininko 2023 m. liepos 20 d. nutartimi sujungtos civilinės bylos Nr. e3K-3-245-916/2023 ir Nr. e3K-3-310-xx/2023, sujungtoms byloms paskirtas vienas naujas numeris Nr. e3K-3-245-916/2023.

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Del pirkimo būdu sudarytos sutarties keitimo, kai sumažėja atliekamų darbų apimtis

40. Kasacinio teismo praktikoje išaiškinta, kad viešojo pirkimo sutarties sąlygų keitimas tiesiogiai susijęs su viešojo pirkimo procedūromis, todėl patenka į specialiąją viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo sritį, kuriame įtvirtinta sutarties laisvės principo išimtis (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. spalio 17 d. nutartį civilinėje byloje Nr. e3K-7-304/2011; 2020 m. spalio 14 d. nutartį civilinėje byloje Nr. e3K-3-39-378/2020 ir jos 83 punktą).
41. Kartu pažymėtina, kad VPĮ 89 straipsnyje įtvirtintos išsamios viešojo pirkimo sutarčių keitimo materialiosios taisyklės, kurių pagrindu šalys gali pakeisti tarpusavio sutartinius santykius ir pagal kurias vertinamas tokių veiksmų atlikimo teisėtumas. Be iš jurisprudencijos išplaukusios esminio sutarties pakeitimo koncepcijos, įtvirtintos VPĮ 89 straipsnio 4 dalyje, kurioje detalizuojami kaip esminiai ir draudžiami sutarčių pakeitimo atvejai (pakeičiamas viešojo pirkimo sutarties bendrasis pobūdis; pakeitimu nustatoma nauja sąlyga, kurią įtraukus į pradinį pirkimą būtų galima priimti kitų kandidatų paraiškų, dalyvių pasiūlymų ar pirkimas sudomintų daugiau tiekėjų; dėl pakeitimo ekonominė pirkimo sutarties ar preliminarinės sutarties pusiausvyra pasikeičia tiekėjo, su kuriuo sudaryta ši sutartis, naudai taip, kaip nebuvo aptarta pradinėje sutartyje; dėl pakeitimo labai padidėja pirkimo sutarties ar preliminarinės sutarties apimtis; kai tiekėjas, su kuriuo sudaryta pirkimo sutartis ar preliminarioji sutartis, pakeičia naujas tiekėjas dėl kitų priežasčių, negu šio straipsnio 1 dalies 4 punkte nurodytos priežastys), šiame straipsnyje, be kita ko, atskirai apibrėžiamos konkrečios viešojo pirkimo sutarčių keitimo leistinos situacijos, kurios kvalifikuotinos (preziumuojamos) kaip teisėtos, jei laikomasi VPĮ 89 straipsnio 1 ir 2 dalyse nurodytų sąlygų (žr. minėtos nutarties Nr. e3K-3-39-378/2020 90 punktą).
42. Taigi viešojo pirkimo sutartis ar preliminarioji sutartis jos galiojimo laikotarpiu gali būti keičiama neatliekant naujos pirkimo procedūros pagal šį įstatymą, kai yra bent vienas iš VPĮ 89 straipsnio 1 dalyje nustatytų atvejų, tarp jų kai pakeitimas, neatsižvelgiant į jo piniginę vertę, iš anksto buvo aiškiai, tiksliai ir nedviprasmiškai suformuluotas pirkimo dokumentuose nustatant pirkimo sutarties ar preliminarinės sutarties peržiūros, įskaitant kainos indeksavimą, atlyginimų darbuotojams peržiūrą, sąlygas ar pasirinkimo galimybes, įskaitant sutarties termino, perkamų kiekių, apimtį, objekto pakeitimą. Pirkimo dokumentuose turi būti nurodyta galimų pakeitimų ar pasirinkimo galimybių apimtis, pobūdis ir aplinkybės, kuriomis tai gali būti atliekama. Neleidžiami tokie pakeitimai ar pasirinkimo galimybės, dėl kurių iš esmės pasikeistų pirkimo sutarties ar preliminarinės sutarties pobūdis (šio straipsnio 1 dalies 1 punktas); kai pakeitimo poreikis atsirado dėl aplinkybių, kurių protingas ir apdairus pirkimo subjektas negalėjo numatyti, ir kai kartu yra šios sąlygos: a) pakeitimas iš esmės nepakeičia pirkimo sutarties ar preliminarinės sutarties pobūdžio, b) atskiro pakeitimo vertė neviršija 50 procentų, o bendra atskirų pakeitimų pagal šį punktą vertė – 100 (šimto) procentų pradinės pirkimo sutarties ar preliminarinės sutarties vertės, taip pat šiais pakeitimais negali būti siekiama išvengti VPĮ pirkimui nustatytos tvarkos taikymo (šio straipsnio 1 dalies 3 punktas).
43. Nagrinėjamosiose bylose ieškovė ir atsakovė buvo pasirašiusios pirkimo sutartis dėl geležinkelio tiltų rekonstravimo darbų atlikimo, todėl tokių sutarčių sąlygų keitimui kaip specialioji norma taikomos sutarties keitimo sąlygos reglamentuojančio Lietuvos Respublikos pirkimų, atliekamų vandentvarkos, energetikos, transporto ar pašto paslaugų srityse perkancijų subjektų įstatymo (toliau – Pirkimų įstatymas) 97 straipsnio nuostatos, kurios iš esmės atitinka VPĮ 89 straipsnyje nustatytus viešojo pirkimo sutarties keitimo pagrindus.
44. Pagal šio įstatymo 97 straipsnio 1 dalį, pirkimo sutartis ar preliminarioji sutartis jos galiojimo laikotarpiu gali būti keičiama neatliekant naujos pirkimo procedūros pagal šį įstatymą, kai yra bent vienas iš šių atvejų: 1) pakeitimas, neatsižvelgiant į jo piniginę vertę, iš anksto buvo aiškiai, tiksliai ir nedviprasmiškai suformuluotas pirkimo dokumentuose nustatant pirkimo sutarties ar preliminarinės sutarties peržiūros, įskaitant kainos indeksavimą, atlyginimų darbuotojams peržiūrą, sąlygas ar pasirinkimo galimybes, įskaitant sutarties termino, perkamų kiekių, apimtį, objekto pakeitimą. Pirkimo dokumentuose turi būti nurodyta galimų pakeitimų ar pasirinkimo galimybių apimtis, pobūdis ir aplinkybės, kurioms esant tai gali būti atliekama. Neleidžiami tokie pakeitimai ar pasirinkimo galimybės, dėl kurių iš esmės pasikeistų pirkimo sutarties ar preliminarinės sutarties pobūdis; 2) prireikia iš to paties tiekėjo pirkti papildomų darbų, paslaugų ar prekių, kurie nebuvo įtraukti į pirminį pirkimą, kai yra kartu visos šios sąlygos: a) tiekėjo pakeitimas negalimas dėl ekonominių ar techninių priežasčių, tokių kaip pagal pirminį pirkimą įsigytos įrangos, paslaugų ar įrenginių, programinės įrangos pakeičiamumo ir sąveikumo reikalavimų užtikrinimas, ir dėl to, kad perkancijam subjektui sukeltų didelių nepatogumų ar nemažą išlaidų dubliavimą; b) atskiro pakeitimo vertė neviršija 50 procentų, o bendra atskirų pakeitimų pagal šį punktą vertė – 100 procentų pradinės pirkimo sutarties ar preliminarinės sutarties vertės. Tokiais pakeitimais negali būti siekiama išvengti šiame įstatyme pirkimui nustatytos tvarkos taikymo; 3) pakeitimo būtinybė atsirado dėl aplinkybių, kurių protingas ir apdairus perkantysis subjektas negalėjo numatyti, ir kai yra kartu visos šios sąlygos: a) pakeitimu iš esmės nepakeičiamas pirkimo sutarties ar preliminarinės sutarties pobūdis; b) atskiro pakeitimo vertė neviršija 50 procentų, o bendra atskirų pakeitimų pagal šį punktą vertė – 100 procentų pradinės pirkimo sutarties ar preliminarinės sutarties vertės. Tokiais pakeitimais negali būti siekiama išvengti šiame įstatyme pirkimui nustatytos tvarkos taikymo; 4) pirkimo sutarties ar preliminarinės sutarties šalis, su kuria perkantysis subjektas sudarė sutartį, pakeičiama nauja sutarties šalimi dėl bent vienos iš šių priežasčių: a) įgyvendinant pirkimo dokumentuose iš anksto nedviprasmiškai, laikantis šios dalies 1 punkte nustatytų reikalavimų, suformuluotą pirkimo sutarties ar preliminarinės sutarties peržiūros sąlygą ar pasirinkimo galimybę; b) dėl pradinio tiekėjo reorganizavimo, įskaitant jungimą ir skaidymą, atskyrimo ar bankroto procedūros, pradinio tiekėjo teises ir pareigas visiškai arba iš dalies perima kitas tiekėjas, atitinkantis anksčiau pirkimo dokumentuose nustatytus kvalifikacinius reikalavimus. Toks tiekėjo pakeitimas negali lemti kitų esminių sutarties pakeitimų ir taip negali būti siekiama išvengti šio įstatymo taikymo; c) kai pats perkantysis subjektas prisima tiekėjo įsipareigojimus subiekto atžvilgiu. Toks sutarties pakeitimas galimas, jeigu pirkimo dokumentuose buvo nustatyta tiesioginio atsiskaitymo su subiektais galimybė, kaip nustatyta šio įstatymo 96 straipsnio 2 dalyje; 5) pakeitimas, neatsižvelgiant į jo vertę, nėra esminis, kaip nustatyta šio straipsnio 4 dalyje.
45. Nagrinėjamosiose bylose ginčai kilo dėl sutarties sąlygų, kuriomis susitarta dėl fiksuotos kainos su peržiūra kainodaros būdo, pakeitimo, kai sutarties šaliai nerekėjo atlikti dalies už sutartą kainą nustatytų darbų, t. y. prašoma vykdyti sutartį joje iš anksto nustatytomis sąlygomis ir pakeisti sutarties kainą dėl darbų apimtį pasikeitimo, kai tokia sutarties keitimo sąlyga buvo numatyta šalių pasirašytoje sutartyje.
46. Pagal Viešųjų pirkimų taisyklės direktoriaus 2017 m. birželio 28 d. įsakymu Nr. IS-95 patvirtintos Kainodaros taisyklių nustatymo metodikos 11 punktą fiksuotos kainos kainodara nustatoma, kai pirkimo vykdytojas gali pirkimo dokumentuose nurodyti pakankamai tikslų reikalingų prekių, paslaugų kiekių, apimtį, ir tiekėjas, rengdamas pasiūlymą, turi realias galimybes numatyti ir įvertinti sutarties vykdymo išlaidas bei gali prisiminti riziką dėl šių išlaidų dydžio pagal pirkimo dokumentuose nurodytą informaciją. Fiksuotos kainos su peržiūra kainodara gali būti nustatoma esant Metodikos II skyriaus antrojo skirsnio dalyje „Fiksuota kaina“ nurodytomis sąlygoms bei siekiant išlaikyti šalių sutartinių prievolių pusiausvyrą, pirkimo dokumentuose ir sutartyje nustatant kainos peržiūrą (Metodikos 20 punktas).
47. Metodikos II skyriaus trečiojo skirsnio dalyje „Fiksuota kaina“ nustatyta, kad, pirkimo dokumentuose ir sutartyje nustatant fiksuotą kainą, pirkimo vykdytojas už visą pirkimo dokumentuose ir sutartyje nurodytą pirkimo objektą sumoka tiekėjo pasiūlyme nurodytą kainą. Pavyzdžiui, pirkimo dokumentuose ir sutartyje pirkimo vykdytojas nurodo, kad perkami vamzdžių klojimo darbai nuo objekto A iki B (projektinis kiekis 2000 m), už kuriuos tiekėjui bus mokama fiksuota kaina. Darbų vykdymo eigoje paaiškėja, kad realus

atstumas nuo objekto A iki B yra 180 m mažesnis ar didesnis, atitinkamai reikia pakloti mažiau ar daugiau vamzdžių, nei numatyta pirkimo dokumentuose ir sutartyje. Šiuo atveju tiekėjui vis tiek turės būti sumokėta sutartyje numatyta fiksuota kaina (Metodikos 33.2 punktas). Be to, nustačius fiksuotą kainą, statinio projekto sąnaudų kiekių žiniaraščiuose (jeigu yra) nurodyti dydžiai – statybos produktų kiekis, įrenginių, mechanizmų skaičius ir statybos darbų (statinio, jo elementų baigtinių darbų ir jiems atlikti reikalingų resursų) apimtis (išreikšta statybos darbų vienetais) – yra apytikriai ir neturi būti laikomi faktiniais ir tiksliais darbų, kuriuos darbu rangovui reikia atlikti, kiekiu. Jei tiekėjo įvykdytų darbų faktinis kiekis skiriasi nuo nurodyto perkamo kiekio (nurodyto statinio projekto kiekių žiniaraštyje ar kitame dokumente), laikoma, kad šie didesni ar mažesni darbų kiekiai buvo įskaičiuoti į mokėtiną pagal sutartį kainą, t. y., nepriklausomai nuo faktinio atliktų darbų kiekio, sutarties kaina negali būti keičiama. Taikant šį metodą, jei nesikeičia darbų apimtys, didesni atliktų darbų kiekiai nelaikomi papildomais darbais, o mažesni – atsisakomais darbais. Sutartyje rekomenduojama nustatyti sutarties kainos keitimo dėl keičiamų kiekių (apimčių) sąlygas ir tvarką remiantis įstatymais ir Civiliniu kodeksu (pavyzdžiui, nustatyti, kad pirkimo vykdytojas už visą pirkimo dokumentuose ir sutartyje nurodytą pirkimo objektą sumoka tiekėjo pasiūlyme nurodytą kainą, jeigu faktinis ir pirkimo dokumentuose bei sutartyje pirkimo vykdytojo nurodytų darbų kiekis (skaičiuojant pinigine verte) nesiskiria daugiau kaip 15 procentų, skaičiuojant nuo pradinės sutarties vertės (Metodikos 33.2 punktas). Fiksuotos kainos su peržiūra kainodara gali būti nustatoma esant Metodikos II skyriaus trečiojo skirsnio dalyje „Fiksuota kaina“ nurodytoms sąlygoms bei siekiant išlaikyti šalių sutartinių prievolių pusiausvyrą (Metodikos 37 punktas).

48. Metodikoje nustatyta ir tai, kad sutarties kaina gali būti keičiama taikant peržiūros ir (ar) kiekio (apimtys) keitimo sąlygas. Jei sutarties kaina buvo pakeista pagal sutartyje nurodytas kiekio (apimtys) keitimo sąlygas, pradinės sutarties vertė nesikeičia (Metodikos 48, 51 punktai). Kiekio (apimtys) keitimas galimas, kai kiekio (apimtys) keitimo sąlygos iš esmės nepakeičia sutarties pobūdžio ir, neatsižvelgiant į jų piniginę vertę, jos iš anksto buvo aiškiai, tiksliai ir nedviprasmiškai suformuluotos pirkimo dokumentuose ir sutartyje, nurodant galimų keitimų apimtį, pobūdį ir aplinkybes, kuriomis tai gali būti atliekama (Metodikos 55.1 punktas).
49. Aptartos Pirkimų įstatymo ir Metodikos nuostatos leidžia padaryti išvadą, kad sutartis jos galiojimo laikotarpiu galėtų būti keičiama pirkimo sutartyje nustatytais sąlygomis, jei perkantysis subjektas jau pirkimo dokumentuose ir pirkimo sutartyje būtų įtvirtinęs baigtinį sąrašą konkrečių atvejų, kuriems esant galėtų būti keičiamos pirkimo sutarties nuostatos (vykdymo sąlygos). Norint pakeisti pirkimo sutartį Pirkimų įstatymo 97 straipsnio 1 dalies 1 punkto pagrindu, konkretūs galimi pirkimo ar preliminariosios sutarties pakeitimai pirkimo dokumentuose privalo būti suformuluoti aiškiai, tiksliai ir nedviprasmiškai, t. y. nurodant ne tik galimybę keisti sutartį, bet ir nustatant aiškią pakeitimų apimtį, jų pobūdį bei aplinkybes, kurioms esant pakeitimai gali būti atliekami. Tokiu būdu būtų galima vykdyti pirkimo sutartį (taigi – ir ją keisti) joje nustatytomis sąlygomis kartu užtikrinant pagrindinių viešųjų pirkimų principų (tiekėjų lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, proporcingumo, skaidrumo) laikymąsi.
50. Tokį aiškinimą pagrindžia ir 2018 m. Viešųjų pirkimų tarnybos, įgyvendinant Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis finansuojamą projektą „Viešųjų pirkimų efektyvumo didinimas metodinėmis priemonėmis“, projekto Nr. 10.1.2-ESFA-V-916-01-0004), parengta rekomendacinio pobūdžio metodinė priemonė Gairės. Šiose Gairėse nurodoma, kad pirkime vykdytojas, atsižvelgdamas į perkamo objekto specifiką, pirkimo dokumentų rengimo metu turi įvertinti, ar vykdant sutartį gali atsirasti poreikis keisti sutarties sąlygas, ir nuspręsti, kokias sutarties peržiūros sąlygas ir (ar) pasirinkimo galimybes reikalinga įtvirtinti pirkimo dokumentuose. Kuo daugiau pastangų iki pirkimo pradžios pirkimo vykdytojas skirs pirkimo objekto analizei ir galimų rizikų įvertinimui, tuo lengviau bus numatyti sutarties vykdymo ir keitimo nuostatas. Šias nuostatas suformulavus bei įtvirtinus pirkimo dokumentuose (atitinkamai ir sutartyje) taip, kaip to reikalauja VPĮ 89 straipsnio 1 dalies 1 punktas ir Pirkimų įstatymo 97 straipsnio 1 dalies 1 punktas, t. y. aiškiai, tiksliai ir nedviprasmiškai, sutartis galės būti vykdoma ir keičiama joje nustatytais sąlygomis.
51. Gairėse pažymima, kad abstrakčios, bendro pobūdžio sutarčių sąlygų keitimo nuostatos, apimančios visus galimus atvejus, neturėtų būti formuluojamos. Kiekvienu atveju reikia įvertinti, ar atitinkamos sąlygos, leidžiančios keisti sutartį, nustatymas nepažeidžia pagrindinių pirkimų principų (VPĮ 17 straipsnio 1 dalis arba Pirkimų įstatymo 29 straipsnio 1 dalis) ir tikslo (VPĮ 17 straipsnio 2 dalies 1 punktas arba Pirkimų įstatymo 29 straipsnio 2 dalies 1 punktas).
52. Aiškėmis, tikslėmis ir nedviprasmiškomis sutarčių keitimo sąlygomis Gairėse laikomos pirkimo dokumentų ir/ar sutarčių nuostatos, kuriose nurodyta ne tik galimybė keisti sutartį, bet ir nustatyta aiški pakeitimų apimtis, jų pobūdis bei aplinkybės, kurioms esant pakeitimai gali būti atliekami (šių aplinkybių sąrašas konkrečioje sutartyje turėtų būti baigtinis, sudarytas iš aiškių ir konkrečių apibrėžtų bei nepažeidžiančių šalių lygiateisiškumo ir interesų pusiausvyros aplinkybių), taip pat rekomenduojama įtvirtinti tiksliai šių pakeitimų įforminimo tvarką. Pirkimo dokumentuose (atitinkamai ir sutartyje) turėtų būti nustatyta ne tik galimybė atsisakyti dalies darbų, bet ir nurodyta atsisakomų darbų apimtis, apibrėžtos konkrečios aplinkybės, kurioms esant pirkimo vykdytojas galėtų atsisakyti darbų. Taip pat turi būti nustatyta tokių sutarties pakeitimų atlikimo tvarka, pavyzdžiui, kaip bus įforminami atsisakomi darbai, ir nustatytas priimamo sprendimo atsisakyti darbų derinimas su statybos proceso dalyviais (tiekėju, statinio projekto vykdydama priežiūrą (jei vykdoma), statinio statybos techninę priežiūrą (jei vykdoma) atliekančiu asmeniu ir kt.).
53. Teisėjų kolegija apibendrinama konstatuoja, kad tiek PĮ 97 straipsnio 1 dalies 1 punkto nuostatos, tiek pirmiau aptarta teismų praktika leidžia daryti išvadą, jog kainos sumažinimas dėl sumažėjusios darbų apimtys, kai pirkimų sutartis sudaryta dėl fiksuotos kainos su peržiūra kainodaros būdo, savo esme yra ne pirkimo sutarties keitimas PĮ nustatytais pirkimo sutarties keitimo pagrindais, o pirkimo sutarties vykdymas tiek pirkimo dokumentuose, tiek ir pačioje sutartyje nurodytais sąlygomis. Tokiu atveju pirkimo sutarties sąlygos, nustatančios kainą, koreguojamos iš anksto sutartyje aptartomis aplinkybėmis ir nustatyta tvarka, pvz., sumažėjus darbų apimčiai.
54. Nagrinėjamosiose bylose teismų nustatyta, kad nei sutartyje Nr. 1, nei sutartyje Nr. 2, nei abiejų sutarčių pirkimų dokumentuose nebuvo aptartas darbų apimtys keitimas taip, kaip tai reglamentuojama pirmiau aptartose teisės normose. Tiek sutarties Nr. 1 bendrųjų sąlygų 19.2.8 punkte, tiek sutarties Nr. 2 19.2.8 punkte kaip vienas galimų pagrindų pakeisti sutartį nurodyta būtinybė ar tikslingumas atsisakyti atskiro darbo ar mažinti apimtį dėl to, kad darbai ar jų dalis tapo nereikalingi užsakovei. Kitose sutarčių bendrosiose, taip pat ir specialiosiose sąlygose nebuvo jokių nuostatų, kuriose aiškiai ir tiksliai būtų nurodyta galimų darbų pakeitimų apimtys, pobūdis, kitos aplinkybės, kurioms esant galima būtų keisti sutarties kainą, pasikeitus darbų apimčiai. Tokios sutarčių Nr. 1 ir Nr. 2 19.2.8 punktų nuostatos pagrįstai teismų pripažintos bendro pobūdžio nuostatomis. Teismų nustatyta ir tai, kad pirkimo dokumentuose taip pat nėra nuostatų, kuriose būtų aptarta galimo keitimo apimtys, pobūdis, konkreti tvarka ir kitos aplinkybės, kuriomis toks keitimas atliekamas. Vien tai, kad pirkimų dokumentuose (lokalinėse sąmatose ir techniniuose darbo projektuose) yra nurodyti konkretūs darbai, kurių galimai nereikės atlikti, taip pat aiškūs atsakovės nevykdyti darbai, neleidžia daryti išvados, kad darbų apimtys keitimas buvo aiškiai, tiksliai ir nedviprasmiškai suformuluotas taip, kaip reglamentuojama teisės aktuose. Taigi sutarčių Nr. 1 ir Nr. 2 19.2.8 punktų nuostatos, net ir atsižvelgiant į tai, kad pirkimo dokumentuose aptarti darbai, kurių gali nereikėti atlikti, bei jų kiekis, šiuo atveju pripažintinos nepakankamomis, kad pagal jas galima būtų vykdyti sutartį iš anksto aptartomis pasikeitusiomis sąlygomis.
55. Teisėjų kolegijos vertinimu, apeliacinės instancijos teismas tiek byloje Nr. e2-448-513-2022 (teisminio proceso Nr. 2-57-3-00025-2022-0), tiek byloje Nr. e2-463-889-2022 (teisminio proceso Nr. 2-57-3-00037-2022-3) darydamas išvadą, kad sutarčių Nr. 1 ir Nr. 2 19.2.8 punktuose nėra aiškiai ir tiksliai apibrėžtos darbų apimtys keitimo sąlygos, tinkamai aiškino ir taikė VPĮ, Pirkimų įstatymo, Metodikos nuostatas, tinkamai vadovavosi sutarčių aiškinimo taisyklėmis ir padarė pagrįstą išvadą, jog sutartyje nebuvo aptartas jo vykdymas pasikeitus darbų apimčiai.
56. Teisėjų kolegija pažymi, kad sutarčių Nr. 1 ir Nr. 2 bendrųjų sąlygų 19.2.8 punktų nuostatos negalėtų būti pripažintos aiškėmis, tikslėmis ir nedviprasmiškomis dar ir dėl to, kad tokia nuostata neišlaikomas (pažeidžiamas) šalių lygiateisiškumas bei interesų pusiausvyra. Apeliacinės instancijos teismas, vertindamas sutarčių Nr. 1 ir Nr. 2 pakeitimo dėl pasikeitusios darbų apimtys galimybę, pagrįstai atsižvelgė ir į tai, kad tiek

sutarties Nr. 1, tiek sutarties Nr. 2 bendrųjų sąlygų 4.5 punktuose nustatyta, jog tuo atveju, jei būtina atlikti papildomus darbus ar pirkti papildomas medžiagas, kurių rangovė, sudarydama sutartį, neturėjo ir negalėjo numatyti, rangovė turi teisę reikalauti perskaičiuoti sutarties kainą tik tuo atveju, kai sutarties kaina dėl nuo rangovės nepriklausančių priežasčių padidėjo daugiau kaip 15 procentų. Ši nuostata reiškia, kad tuo atveju, kai sutarties vykdymo metu kaina dėl nuo rangovės nepriklausančių priežasčių padidėja mažiau kaip 15 proc., kainos padidėjimo nuostolius prisiima pati rangovė ir ji negali reikalauti perskaičiuoti kainos, t. y. ji gauna sutartyje fiksuotą kainą. Taigi, rangovei prisiimant padidėjusios sutarties kainos riziką (kainai padidėjus ne daugiau nei 15 proc.), sutartyse nustatyta tik užsakovės teisių apsauga, tačiau nėra sąlygų dėl rangovės teisių apsaugos sutarties kainos sumažėjimo atveju. Kasacine tvarka skundžiamuose apeliacinės instancijos teismų procesiniuose sprendimuose pagrįstai sprendžiama, kad šiuo atveju sutarties kainos pasikeitimo rizika nepakankamai teisingai padalyta tarp šalių. Kadangi byloje Nr. e2-463-889-2022 (teisminis Nr. 2-57-3-00037-2022-3) pareikštu ieškiniu ieškovė siekia sumažinti sutarties Nr. 1 kainą 6 proc. visos sutarties kainos, o byloje Nr. e2-448-513-2022 (teisminis Nr. 2-57-3-00025-2022-0) – 12,28 procento visos sutarties Nr. 2 kainos, tai sutarčių bendrųjų sąlygų 19.2.8 punktų nuostatos pagrįstai teismų buvo aiškinamos jas pasiūliusios šalies (ieškovės) nenaudai.

Dėl kitų kasacinio skundo argumentų

57. Ieškovė kasaciniu skundu kelia klausimą dėl Pirkimų įstatymo 97 straipsnio 1 dalies 5 punkto netinkamo taikymo. Teisėjų kolegija šį argumentą atmeta kaip nepagrįstą ir neaktualų ginčo sprendimui, nes nagrinėjamose bylose ginčai kilę dėl pagrindo keisti sutartį sutartyse nustatytas atvejais sumažėjus darbų apimčiai (Pirkimų įstatymo 1 dalies 1 punktas), o Pirkimų įstatymo 1 dalies 5 punkte aptariama galimybė keisti pirkimo sutartį dėl neesminio pakeitimo.
58. Kasaciniame skunde nurodoma ir tai, kad apeliacinės instancijos teismas peržengė apeliacinio skundo ribas ir priėmė siurprizinį sprendimą, padarydamas išvadas, jog sutarties nuostatos yra neaiškios, tokių savo sprendimų nemotyavo ir iš esmės priimtais sprendimais nebuvo apgintas viešasis interesas. Teisėjų kolegija tokius kasacinių skundų argumentus pripažįsta nepagrįstais.
59. Nagrinėjamose bylose ginčai kilo dėl pirkimo pagrindu sudarytos sutarties Nr. 1 ir sutarties Nr. 2 kainos sumažinimo pasikeitus darbų apimčiai. Tokiems ginčams išspręsti teismai turi nustatyti, ar pirkimų subjektas, jau rengdamas pirkimo dokumentus, įvertino galimą poreikį keisti sutarties sąlygas jos vykdymo metu ir nustatė pirkimo dokumentuose baigtinį sąrašą konkrečių atvejų, kuriems esant galėtų būti keičiamos pirkimo–pardavimo sutarties nuostatos, kartu vertinti ir sutarties nuostatas tam, kad padarytų išvadą, jog tokios sutarties pakeitimo sąlygos sutartyje buvo suformuluotos pagal įstatyme nurodytus reikalavimus (t. y. atitinka aiškumo, tikslumo ir nedviprasmiškumo kriterijus) ir jose nustatyta ne tik galimybė keisti sutartį, bet aiškiai apibrėžta pakeitimų apimtį, jų pobūdis bei kitos aplinkybės, kurioms esant pakeitimai atliekami. Taigi ginčui išspręsti teisiškai reikšmingų aplinkybių nustatymas ir vertinimas nelaikomas ginčo ribų peržengimu, juolab kad civilinėje byloje Nr. e2-463-889-2022 (teismo proceso Nr. 2-57-3-00037-2022-3) atsakovė apeliacinį skundą, o civilinėje byloje (teismo proceso Nr. 2-57-3-00025-2022-0) – atsiliepimą į ieškinį, apeliacinį skundą grindė tuo, kad sutartyje nėra aiškiai nustatyta sutarties kainos mažinimo procedūra, terminai, kitos aplinkybės.
60. Teisėjų kolegija, remdamasi išdėstytais argumentais, konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas civilinėje byloje Nr. e2-463-889-2022 (teismo proceso Nr. 2-57-3-00037-2022-3) ir civilinėje byloje Nr. e2-448-513-2022 (teismo proceso Nr. 2-57-3-00025-2022-0) tinkamai aiškino ir taikė Pirkimų įstatymo, Metodikos nuostatas, vertindamas pirkimo būdu sudarytų sutarčių nuostatas, tinkamai vadovavosi sutarčių aiškinimo taisyklėmis, todėl ieškovės kasacinio skundo argumentai pripažintini nesudaranciais pagrindo pakeisti ar panaikinti skundžiamus teismų procesinius sprendimus (CPK 359 straipsnio 1 dalies 1 punktas).

Dėl bylinėjimosi išlaidų

61. Šaliai, kurios naudai priimtas teismo sprendimas, jos turėtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimas priteisiamas iš kitos šalies (CPK 93 straipsnio 1 dalis). Ieškovės kasacinius skundus atmetus, jos patirtos bylinėjimosi išlaidos neatlygintinos.
62. Atsakovė pateikė įrodymus, pagrindžiančius jos kasaciniame teisme patirtas 5455,50 Eur atstovavimo išlaidas (3327,50 Eur už atsiliepimo į kasacinį skundą civilinėje byloje Nr. e2A-268-934/2023 ir 2178 Eur už atsiliepimo į kasacinį skundą civilinėje byloje Nr. e2A-42-467/2023 parengimą). Prašomas priteisti bylinėjimosi išlaidų atlyginimas neviršija Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2015 m. kovo 19 d. įsakymu Nr. 1R-77 ir Lietuvos advokatūros Advokatų tarybos pirmininko 2015 m. kovo 16 d. raštu Nr. 141 patvirtintų Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą pagalbą maksimalių dydžių 7, 8.14 punktuose nurodyto dydžio. Dėl to atsakovei iš ieškovės priteistinas 5455,50 Eur bylinėjimosi išlaidų, patirtų kasaciniame teisme, atlyginimas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 1 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

nutaria:

Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. sausio 31 d. sprendimą civilinėje byloje Nr. e2-463-889-2022 (teismo proceso Nr. 2-57-3-00037-2022-3) palikti nepakeistą.

Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2023 m. balandžio 6 d. nutartį civilinėje byloje Nr. e2-448-513-2022 (teismo proceso Nr. 2-57-3-00025-2022-0) palikti nepakeistą.

Priteisti iš ieškovės akcinės bendrovės „LTG Infra“ (j. a. k. 305202934) atsakovės bankrutuojančios uždarnosios akcinės bendrovės „Terebro“ (j. a. k. 304445584) naudai 5455,50 Eur (penkis tūkstančius keturis šimtus penkiasdešimt penkis Eur 50 ct) bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai Artūras Driukas

Sigita Rudėnaitė

